

Klimatkompensation kan öka klimatpåverkan

Många människor är engagerade i miljöfrågor och samtidigt kan de uppleva "klimatskam" eller "klimatångest". Folk klumpar ofta ihop miljö- och klimatfrågor, men det är fel. Exempelvis bidrar den ekologiska produktionens stora arealbehov till större utsläpp av koldioxid.

Något som förenar de båda är att de är "externaliteter" av ekonomisk verksamhet. De uppstår som en konsekvens av produktionen och konsumtionen av varor och tjänster. Sådana externaliteter kan inte alltid korrigeras med hjälp av marknadsmekanismen. Om en villaägare missköter sin trädgård, sjunker prisnivån på grannarnas fastigheter. Denna externalitet kan reduceras genom olika regelverk. Villaägarföreningens stadgar kan kräva välskötta trädgårdar. Viktigare än de skrivna reglerna är dock de oskrivna reglerna, som att den slarvige villaägaren känner av grannarnas missnöje.

KOMPENSATION

När staten trots betydande regelverk inte förmår att reducera koldioxidutsläppen, har det uppstått en social norm om "klimatkompensation". Folk betalar frivilligt ett högre pris för varor och tjänster, som enligt marknadsföringen ska föranleda mindre utsläpp. Företag använder klimatargument, exempelvis att de betalar för plantering av träd, som suger upp koldioxid. Det har uppstått en marknad för klimatkompensation.

Klimatkompensationen har särskilt slagit igenom inom flyget och delar av livsmedelssektorn. Byggnadsbranschen har sluppit fri, trots att denna använder mycket utsläppsbelastande betong, stål och glas. Inte heller vill bilisterna betala ännu mera vid bensinpumparna. Det måste finnas förklaringar till att folk låter sig luras av argument om klimatkompensation.

ÖMSESIDIG EGENNYTTA

Två psykologiforskare skriver att kompensatoriskt beteende är djupt rotat hos människor på grund av det naturliga urvalet under mänsklighetens utveckling. Ömsesidighet har blivit en given del av vårt tänkande. Om vi ska ge någonting, förväntar vi oss att få något tillbaka även om det inte blir omedelbart och när vi får någonting, räknar vi med att ge någonting i gengäld.

Ömsesidighet innebär att när vi är vänliga mot någon, bemöts vi oftast med vänlighet. Under årtusenden har vi lärt oss en uppsättning av tumregler och uppfattningar om hur vi ska bete oss, men dessa kan inte användas i förhållande till miljö- och klimatproblem, eftersom det då gäller opersonliga parter. Det fungerar inte med motsvarande balanser.

Någon kan invända att det finns oegennyttighet, men detta

kan inte bevisas. Altruism kan lika gärna vara en form av egoism, nämligen individualistens sätt att döva sitt samvete genom välgörenhet. Då är altruism egentligen kompensatoriskt beteende. Man köper sig fri när man betalar extra för flygresan, hamburgaren eller ekomjölken.

STÖRRE KLIMATPÅVERKAN

Det kompensatoriska beteendet kan medföra större klimatpåverkan, eftersom man då kan unna sig något mera klimatskadligt. Författarna ger ett exempel, som kanske blir övertydligt, nämligen att en person har cyklat till jobbet under en längre tid och kostar därför på sig en flygresan. Man kan också tänkas köpa alltför mycket av en vara, som är märkt såsom klimatsmart.

Resonemanget förstärks av att sambandet mellan vårt handlande och klimatkonsekvenserna är komplext. Det går inte att se, lukta eller känna koldioxid. De klimatskadliga effekterna uppstår hos anonyma andra, som befinner sig långt borta – geografiskt, socialt, kulturellt, mentalt och tidsmässigt. Det finns långa kedjor mellan konsumenten och producenterna. Den som köper ett klädesplagg vet inte hur råvaran har producerats och förädlats, och möbelkunden vet lika lite. Att ta reda på dessa fakta är alltför krävande.

DEBET OCH KREDIT

Kompensatoriskt beteende kan liknas vid att vi har ett slags mentalt konto för goda och dåliga handlingar. Om man ibland gör goda gärningar, tillåter man sig att tidvis också göra något klimatskadligt. Vi tänker i termer av ett genomsnitt mellan goda och dåliga handlingar.

Författarna sammanfattar med att människors handlande kan vara "till synes miljövänligt men faktiskt mer skadligt än att inte göra någonting alls". Klimatkompensation fungerar inte, men många företag kan även framgent förmå naiva konsumenter att betala för något de inte förstår. Folk vill bli lurade.

Vill du läsa mera:

Sörqvist, P., & Langeborg, L. (2019). Why people harm the environment although they try to treat it well: An evolutionary-cognitive perspective on climate compensation. *Frontiers in psychology*, 10, 348. https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2019.00348/full?utm_source=ad&utm_medium=fb&utm_campaign=ba_sci_fpsyg

Jerker Nilsson,
Institutionen för ekonomi, SLU Uppsala

